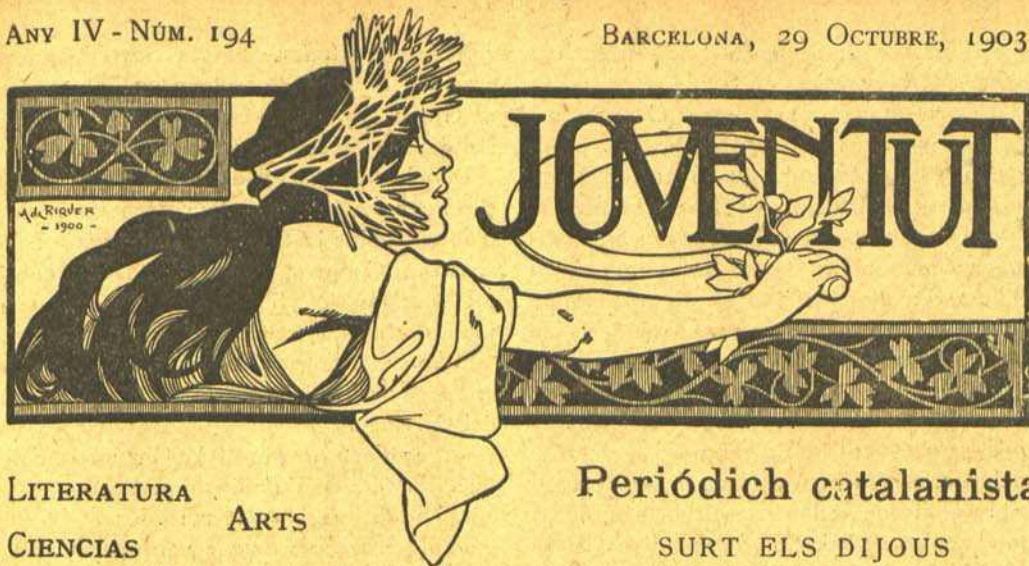

LITERATURA
ARTS
CIENCIAS

Periódich catalanista
SURT ELS DIJOURS

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ:

Plassa del Teatre, 6, entressol.

NÚMERO CORRENT. 20 CÉNTIMS.

» ATRASSAT, AB FOLLETINS. . . 40 »

» » SENSE FOLLETINS. 25 »

SUMARI:

Reivindicació de Miquel Servet, per Pompeyus Gener.
— Mon amic Bernat, per Claudi Comabella. — «Ride, pagliaccio», per I. Soler y Escofet. — L'enamorat a la esposa morta, per Claudi Mas y Jornet. — La soletat del capvespre en el camp, per Jaume Terri. — Els pobres, per Jacobus Sabatés. — La rialla dels cranis, per Pere Prat Jabal·li. — Teatres, per Emili Tintorer. — Notas bibliogràfiques, per Geroni Zanné. — Olympia, per Octavi Pell y Cuffi. — Tempesta, per Joan Mercader y Vives. — En Tió (continuació), per F. Pujolá y Vallés. — Novas.

FOLLETI:

MARINES Y BOSCATJES, per Joaquim Ruyra. — Plech 40.

MÉS ENLLÀ DE LAS FORSAS, per Bjornstjerne Bjornson. — Traducció catalana. — Plech 14.

**REIVINDICACIÓ DE
MIQUEL SERVET**

Avuy que fa 350 anys que'l gran descobridor de la circulació de la sanch, el gran filòsof y teòlech reformador fou cremat viu a Ginebra pel sectari Calvin, casi tots els periódichs serios de Suissa, de Fransa y de Alemanya s'ocupan de nostre compatrici reivindicantlo, ab motiu del monument que s'inaugura a Ginebra en aquests moments.

L'any passat, el dia 17 de setembre, s'obria a la dita ciutat suissa, qu'avuy es centre de llibertat, de tolerancia y de cultura, s'obria, entre altres, dihém, a la Universitat, un Con-

grés internacional de la llibertat de pensar, a qual hi assistian professors, sabis y escriptors de tota Europa y d'América. Aprofitant la ocasió, y ab motiu de formar part del dit Congrés els professors de la Universitat de Ginebra y además individus del Municipi, vaig presentar la proposició següent, que firmaren altres delegats d'Espanya:

«Demaném que com acte de perenne protesta del crim comés pel sectari Calvin, de cremar viu a en Miquel Servet a la esplanada de Champel, s'erigeixi allí al sabi descobridor de la circulació de la sanch un monument ab la seva estatua.» Firmat: Pompeyus Gener, prof. Ferrero, Belén, Sarraga, Lozano, Soriano.

Trobanme jo un poch malalt encara d'una forta angina, va llegir la proposició'l professor Ferrero; la qual fou acceptada per unanimitat, en mitj de grans aplaudiments. Varis membres del Consell de Ginebra varen oferir el que'l Municipi concedis el lloch y pagués el material d'obra. Un arquitecte dels primers (no recordo ara'l nom y ho sento)'s va oferir a fer els plans y dirigir el monument. Fins hi hagué propostes d'escultors pera la estatua. Se va formar una comissió presidida per un diputat belga, en la que hi formavan varis francesos, el diputat M. Hubbard entre ells, y la cosa va moure gran rebombori. Però desd'un principi va anar ja massa bé.

Y dich massa bé, perque'ls que s'hi havian d'oposar s'hi van ficar en favor.

Això resultava un monument d'oprobri pel Calvinisme, que vol passar per lliberal y evangèlich, y'ls protestants, fentse partidaris de la idea, ara han desvirtuat fins a cert punt la cosa. De primer varen dir que la estatua sobrava al monument. Bastava una columna ab el bust, o mellor sense'l bust, ab una simple placa. Després, fentse ardents partidaris de de la reivindicació de Servet, varen tractar probar (com ja ho havian intentat avans) que Servet era un gran adepte de la Reforma, y qu'era un esperit no ja religiós, sinó litúrgich ó eclesiàstich. Varen fer desapareixe al sabi y al filosof, infant al teòlech. Y digueren que la culpa de la crema no era d'en Calvin ni del Protestantisme, sinó del temps, de las costums, etc., etc. Això que sostenin tho d'un inquisidor catòlich com Mateu Orry de Vienne, que'l va condemnar avans (per instigacions anònimas d'en Calvin) podia ésser mitj argument, per un capdill de la Reforma que proclamava'l lliure examen no té ni tan sols sentit comú. D'en Calvin pot dirsen com d'aquell descamisat de *La Marsellesa*:

El pensamiento libre
proclamo en alta voz
y muera el que no piense
igual que pienso yo.

Ademés que Calvin va obrar de la manera més infame; de primer delatantlo ab un anonim quan en Servet se trobava a casa d'un bisbe catòlich (Mngr. de Paumier); després agafantlo sense judici, y fentlo judicar per suposats crims, no ja pel *Gran Concili dels Doscents*, sinó pel *Petit Concili dels Trenta*, ahont els seus eran majoria. No obstant, casi may n'hi van assistir més que uns pochs, els més fanàtics, y'l dia en que Perrin y Berthelier, els qües del partit lliberal (anomenats *bevedors franchs*) qual fracció lliberal era enemiga de Calvin; el dia que aquests dos varen demanar que segons la llei la causa fos judicada en ple Gran Concili, Calvin, tement perdre y caure del poder, va celebrar una petita sessió ab el seu secretari y quefe de la policia Lafontaine, en d'Arlo, sindich, y altres fins a disset, dihentlos qu'era qüestió de vida o mort pera ell, pera ells y pera la seva causa, y'ls va amenassar pera que anessin a rebutjar la proposició de Perrin, Berthelier y'ls seus, y

condempnessin *desseguida* a Servet a ésser cremat viu. Tot això ho hem vist als arxius de Ginebra, y's troba en els dietaris, en las cròniques, y especialment en el procés.

Donchs bé: després d'això, els calvinistas de Ginebra—aprofitant la corrent favorable d'aquell poble just,—a la nostra proposició votada al Congrés, gracias a haverse ensofit la comissió, li han pres la devantera inaugurant el 27 a Ginebra un monument, a lo que resulta sens estatua, y ab una lápida en que's desfigura'l sentit de la cosa en pro del Calvinisme:

«El 27 d'octubre morí (1) a Champel en Miquel Servet, de Villanueva de Aragón, nascut el 29 de setembre de 1511.

»Fills respectuosos y agrahts de Calvin, nostre gran reformador, mes condemnant un erro que fou del seu sigle, y fermament afectes a la llibertat de conciencia, segons els verdaders principis de la Reforma del Evangelí, erigim aquest monument expiatori el 27 d'octubre de 1903.»

Y com qu'en aquesta inscripció hi há dos erros, de bona fe l'un, de mala fe l'altre, preném la ploma ab ple coneixement de causa pera desferlos.

L'erro de mala fe es el de que Calvin no es responsable. Ja n'hem dit prou aquí: mes pera probarho *plenament*, hem escrit un llarch treball documentat, que veurá la llum a la revista de Madrid *La Lectura*, posada per son director senyor Acébal galantment a nostra disposició. El dit treball surtirá en tres o més articles, y després, augmentat, formarà un petit volum.

En quant al erro de bona fe, es el fer nàixer a n'en Servet a Villanueva de Aragón.

En aquell temps en que la Espanya no estava unificada, més que com una part del gran imperi de Carles V, las regions s'anomenavan regnes y fins tenian llurs lleys y llurs corts segons els regnes antinchs, que feya pochs anys eran regits per un sobirà únic. Això ha fet que molts catalans ilustres hagin passat per aragonesos, puig al estranger se

(1) ¿De qué, senyors calvinistas? Se'm figura que no va pas ésser de cap costipat, sinó que aquest mestre, Calvin, del qual son vostés fills respectuosos y agrahts, el va fer cremar viu! Signin lógichs: aquí o sobra monument o sobra hipocresia.

deya d'ells que procedian del regne d'Aragó. Així passa ab Servet. En el procés y en altres documents se llegeix *Vilanovæ filius Aragonis Regnum*: Fill de Vilanova del Regne d'Aragó. Y allavors Catalunya era reputada com part del regne d'Aragó pels cronistas.

Ara aném a més detalls. En Servet se deya Miquel Servet y Rives, noms catalans tots dos. Va comensar a estudiar ab el sabí Quintana Catalá, ultim amich y conseller de Ferrán el Católich, aquí a Barcelona. Y aquest, que fou després confessor de Carles V, el va portar a la cort. A París s'ajunta y s'entén ab gent de la Provensa. Y un cop a Vienne, capital del Delfinat, Mngr. Pierre Paumier, bisbe y amich seu, l'envia sempre que se li ocorre com a missatjer per Avinyó, Narbonne y altres païssos de prop de Catalunya, «*parce que il estoit maistre en cette belle langue et la parloit à merveille.*» Donchs si parlava tan bé'l provensal y llemosi, o romans catalanesch, qu'es lo mateix, es més que probable que fos catalá.

Hi há un altre dato sobre d'ell en aquest sentit. A la Biblioteca Balaguer hi há un llibre que tracta de la circulació de la sanch, firmat ab el pseudonim de *Dr. Montanya de Montserrat*. Es de l'època, y va ésser perseguit. N'hi há una edició catalana, a lo que sembla aquí molt extesa enson temps. Donchs aquest pseudonim, els pacientissims biblió-fils alemanys, entre ells Rens y Forster, ens diuhen que l'usava en Servet. Vegis, donchs, com totas las probabilitats son de que fos catalá y no aragonés, encara que fos del alashoras nomenat Regne d'Aragó.

Continuarem en un altre article, probant que fou el descobridor de la circulació de la sanch, la gran y la petita, avans qu'Harvey, que Vesalius y que Colombo de Cremona.

Y PROPOSARÉM QUE SE LI ALSI UN MONUMENT AB LA SEVA ESTATUA A BARCELONA, TAL COM SE MEREIX.

MON AMICH BERNAT

Un dia anava jo passeig de Gracia avall, quan vaig veure a mon amich Bernat, excondeixible meu, y un xich poeta, y, més d'un xich, boig. Quan ell me va veure se'm va apropar y m'aturá, preguntantme:

—Escolta, Claudi: ¿tu creus en la vida?—

Li vaig dir sincerament que sí; creya en la vida. Però ell me va dir qu'estava errat, perquè la vida no existia pas.

—La vida no existeix—me va dir.—Aixó de viure es una llegenda... Al món tot es mort y tots son morts. Nosaltres no som més que cadavres u ombres de cadavres: per'xó son cadavèrichs els nostres afanys, els nostres anhels. Som morts que desitjem la mort; cadavres que, creyentnos vius, volém morirnos.—

Y sense despedirse, repentinament, se separá de mi y'm deixá sol...

Dos dias després el vaig veure seguint a una casada d'ulls negrissims y de galdas pintadas... Y vaig pensar que verament ell era un mort que cercava la mort. Aquella dona era temptadora, infernal; sas abraçadas devian ésser delitoses agonias.

Quatre mesos després el vaig trobar altre cop. Aquesta vegada aixís que'm vegé'm preguntá:

—Claudi, ¿creus en la mort?—

Y jo sincerament li vaig dir que sí; creya en la mort. Però ell ja no. Al món, pera ell, tot vivia y volia, tot tenia moviment y ànima. Aixís me va parlar:

—L'altre dia no sabent qué fer, vaig anar al cementiri. Feya temps que'ls meus peus no havian petjat la maysó trista. Y allí, al cementiri, se'm va revelar tot un món nou, va comensar pera mi una nova vida. La transfiguració'm va iluminar... Vaig veure un món fins allavors desconegut pera mi; un món magnífich, misteriós, bellíssim... Vaig sentir que dintre de sas tombas els morts se parlavan, y cantavan y reyan y dansavan bojament; que d'una tomba a l'altra'ls cadavres se cridavan ab melodiosa veu y's convidavan a nocturnals orgias; y vaig sentir exclamacions de joya y de dolor, de gelos y d'amor... Vaig veure que'ls morts s'estima-

van y s'odiaven lo mateix que'ls vius, y que, al igual que aquests, que iguals als homes, també'ls xiprers s'aymaven y s'odiaven... Prop d'un hermós sepulcre dos xiprers vells, seriosos, reposats, teixien son amor tranquil·lament, mentres vora d'ells dos xiprers joves se l lensaven miradas d'odi y exclamacions d'ira... Y al exir del sant lloch, vaig veure pels carrers que'ls fanals s'estimaven, y que els arbres volian besarse y abressarse, y que'ls cotxes odiaven als carros y aymanen las botigas luxosas. Y al arribar a casa vaig veure que aquesta estimava y desitjava la de la cantonada, enmaridada ab la del seu costat... Creume, Claudi: al món tot viu y tot estima...—

Ell també estimava. Al cementiri havia vist una jova endolada, d'ulls foscos y de llargas cellas, que al peu d'un ninxo plorava amargament ab el rostre ocult entre las mans. L'havia seguida al surtir y l'havia seguida cada dia, però may li havia dit res. Tenia por de qu'ella no correspongués al seu amor.

—Y es hermosa, hermosa!—m va dir ell, —Té unas cellas tan negras, tan suaus, tan llargas y tan finas, que un hom al contemplarlas se sent desmayar d'adoració... Son verament regias!... Y ara, adeu,—proseguí — que son las vuyt y a un quart de nou surt ella del taller... ¿Sabs? Es modista.

Y se'n va anar content, satisfet, recitant en veu baixa:

No t'escáu la mirada esmortuhida
sota l'arch de la cella ben poblada...

Quan el vaig tornar a veure, sa alegria era superabundant. Ella corresponia a son amor y cada vespre, a un quart de nou, se trobaven y del bras—*bras dessus, bras dessous*—donaven un tom pels carrers céntrichs, contemplant las botigas ab ulls forans. Sa Casta—aixís se deya—cada dia estava més hermosa y més gentil; sas cellas a cada instant eran més dolsas, més finas y més llargas.

Van renyir per una tonterja, per una futesa, per una estupidesa casulana. Però cap dels dos va voler demanar perdó ni, simbòlicament, agenollarse als peus del altre. Mu-

tuament se donaven la culpa. Pera ell Casta era la culpable, pera Casta'l culpable era ell... Y Casta, que l'aymava bojamant, ab tot l'entusiasme d'un primer amor, ab tot el foch d'una órfana pobra, lo mateix que una romántica modista, que una heroína de sentimental y trista novela, s va morir d'amor una tarda d'estiu en que plovia y en que'l cel era tot llis... Y quan en Bernat la vegé al cementiri, dintre la blanca caixa, vestida de blanch com núvia verge, ab el rostre tan blanch com el vestit y'ls cabells negres com misteris y'llarchs com plors de dona, rodejant el seu rostre enmagrit, plorà desafortadament y la besá en els llabis pàlits com aubadas, y en las cellas llargas, finas, dolsas...

Y desde llavors cada dia anava al cementiri, y li duya flors que colocava al peu de son ninxo; y li parlava, li endressava paraulas amorosas, demanantli perdó. Y estava trist porque ella may el perdonava, porque a sas paraulas pregadoras ella responia ab el silenci... Però un dia ella'l perdoná... De dintre'l ninxo ell senti que surtia una veu melodiosa y gentil... Sa veu magnífica'l perdonava, li otorgava'l perdó!... Y ell aquell dia's va omplir de joya: ja era digne y honorat; el perdó'l dignificava, l'honorava!...

Y aquell vespre entrá furtivament al cementiri, ab un pom de violas a la mà esquerra, la del costat del cor, y arribá al ninxo de sa aymada, y tregué la llosa que'l tancava. Y un cop aquesta fora, ell entrá. Silenciosament altre cop la posá, s'agenollá devant la blanca caixa, ja bruta, y després de truarhi tres cops ab el puny clos, pausadament va tirar-se un tiro.

Al dia següent vaig tenir temptació d'anar a sentir lo que's deyan...

CLAUDI COMABELLA

«¡RIDE, PAGLIACCIO!»

A en Mánel Grau.

La sala del gran circh presentava aquella nit l'aspecte de las *grans solemnitats*. Una multitud abigarrada y entusiasta en la que hi tenian representació tots els estaments socials, s'apinyava en las localitats del immens saló d'espectacles, omplintlo de gom a gom. Els focos d'arch voltaich penjats al sostre enviaven a dolls sa claror demunt la pista, qu'apareixia esplendent a més no poder. L'atmosfera's caldejava per moments; y en tots els semblants de la gent allí aplegada s'hi notava la expectació precursora de las grans emocions.

Y la veritat es que no n'hi havia pera menys: se tractava del benefici del gran *clown*, del rey dels *clowns*, com l'anomenavan els seus entusiastas, del joglar de fama universal, del incomparable Tonny; y aquell públich que més que cap altre l'havia aclamat eregentlo idol, qué havia de fer aquella memorable vetlla, sinó omplir la sala del gran circhl...

El programa que per'aquella *serata d'honore* s'havia combinat s'anava executant ab tota fidelitat, però'l públich acullia tots els treballs ab marcada fredor, puig un altre era'l mòvil d'haver assistit al espectacle; y tot quant s'hagués fet pera distreure sa atenció del *clown*, hauria sigut debadas.

La impaciencia que's notava desde feya estona en el públich per la tardansa en aparèixer Tonny, s'anava accentuant per moments. De prompte'l pallasso's presentà a la pista, y ressonà una forta salva d'aplaudiments. Tonny, després de regraciar al públich, ab el gest y la mirada, aquella manifestació espontania de simpatia, s disposà a executar els excèntrichs treballs que componian el seu repertori.

Comensà a barbotejar una serie de mots incoherents acompanyats de ganyotas grotescas y accionats estrafalaris que, per més que ningú'ls va entendre, feren partir de riure a la concurrència.

Y passà tot seguit al repertori acrobàtic-mimich-musical, d'interés extraordinari per lo nou y variat.

Al finalisar l'ultim número, una tempestat

aixordadora d'aplausos esclatà en el circh. Alló fou una manifestació boja d'entusiasme: el públich en pes s'aixecava sobre'ls setials aclamantlo a grans crits; els homes el saludavan aixecant els brassos enlayre, ab ademans convulsius; las senyoras y senyoretas feyan voleyar llurs mocadors, llensant xiscles de joya y d'admiració; en fi, tothóm, homes y donas, vells y criaturas aplaudian frenètics, nirviqosos, ab un entusiasme rialler y delirant.

Tonny, visiblement conmogut, donava mercès, fent mil acataments y reverèncias a aquell públich que d'una manera tan franca li demostrava sa admiració.

Y era'l cas que la ovació no portava trasas de terminar; ben al contrari, com més anava més increment prenia, arribant a adquirir proporcions alarmants. Entre aquell terratrémol infernal sols se sentian els crits de «Visca'l nostre *clown*!» «Visca'l rey dels pallassos!» «Visca'l gran Tonny!» y algún altre per l'estil, que'l pallasso escoltava ab la rialla als llabis, no acudintseli en aquells moments res més pera correspondre dignament a la manifestació de carinyo y admiració de qu'era objecte.

De prompte no pogué fingir més: senti una crudel punyida al cor, feu dugas o tres tentinas y caygué desplomat al mitj de la pista.

Llavors la opinió, en el públich, se dividí: mentres uns creyan que verdaderament li havia agafat un treball, altres—y aquests eran els més—creyan de bona fe, que's tractava d'un acudit de *clown*, d'una pensada de última hora, del veritable *mot de la fin* d'aquella memorable vetlla, y seguien aplaudint.

Y si qu'ho fou el *mot de la fin*, perque'l pobre Tonny, el pallasso per autonomia, el *clown* mimat d'aquell públich entusiàstich, ja no's va aixecar més, permaneixent al mitj de la pista estirat, inmòvil, ert, fent una ganyota horrible...

Per fi'ls criats del circh l'anaren a recullir, enduhéntsel cap a son *camerino*. Al arribarhi, Tonny era ja cadavre.

La consternació que's produhi en el circh al enterarse'l públich de la nova, fou gran. Un paper blau rebregat y encara humit, que hi havia demunt d'un diván, explicà a tot-

hóm lo que pera tothóm era sorprenent e inexplicable: la causa d'aquell desenllás tan funest com inesperat. En aquell despatx se li feya saber que sa tendra filleta, sa angeli-

cal Totó, qu'era'l seu únich consol en aquesta vida y'l sér per qui tan sols alenava, havia pujat al cel aquella mateixa tarda.

Y'l pobre Tonny tota la nit que reya...

I. SOLER Y ESCOFET.

L'ENAMORAT A LA ESPOSA MORTA

FOLLIA D'AMOR.

I

Quan vas sentir, trobante en l'agonía,
els passos de la Mort
venint armada de la dalla impía
pera parar ton cor;

quan, de tu despedintse'ls ultims hálits
ab greu forsat panteix,
prengueren els teus membres, erts y pálits,
un funerari deix;

vas dirme ab un cert dir que'l cor destrossa
y ab pidolayre fás:
- «Quan mon cos se pudreixi dins la fossa,
¿encar m'estimarás?...» —

II

«¿Encar m'estimarás?...» —
Fatídica pregunta
que'm sembla, d'aquell jorn,
que sens pará'm formulas...

Esposa del cor meu!
¿per qué, per qué ton dubte,
que trist y acompassat
com pendoleig mormuras?
¿No sabs que sense tu
la vida m'es feixuga?
¿Et pensas qu'en el món
trobà-hi puch la ventura,
en mitj sos erms sens fi
feconds no més en punxas?...

«¿Encar m'estimarás?...» —
No'm donguis més tortura!
Per mi tu ho eras tot:
sens tu ja tot me pesa y tot m'abruma!

III

Vinch a darte la contesta
no ab paraulas, ab amor:
vinch a gosá eterna festa:
vinch a guarir mon dolor!

Ja m'esperas dins la fossa
com en nou talem nupcial.

La nostra fortuna es grossa!
Espérans ditxa eternal.

T'estrenyeré entre mos brassos
y'm beuré ton mort respir,
y demunt mos membres lassos
ja podrá la Mort venir!

IV

Y'ls teus y'ls meus átom
s'enmaridarán
y en cada molécula
viurán abdós sers—que may morirán.

Que'ls rosers
y'ls xiprers
y'ls desmays qu'entorn s'enlayran
xuclarán
y farán
de tu y jo llur jova sava.

Y serém
y viurém
en mil verms abdós alhora,
y a las nits
ben junyits
brillarém demunt la fossa.

Beneyta la Mort,
qu'així'ns multiplica!
Beneyta la Mort,
qu'així'ns dona vida!
Beneyta la Mort,
qu'així'ns eternala!

V

Dius: «¿Encar m'estimarás?...» —
Vinch a darte la contesta;
vinch a gosá eterna festa;
vinch a dâ-r-t l'etern abrás!

Alsém, alsém la llamborda
tot desseguida!
Ajudam, no't fassis sorda,
la meva vida!

CLAUDI MAS Y JORNET.

LA SOLETAT DEL CAPVESPRE EN EL CAMP

(A mon respectable amic el delicat esculptor Mánel Fuxá).

Qu'es agradable la soletat del capvespre en el camp!

Mentres un queda embadalit guaytant per hont ha fugit el sol y contemplant aquell cel acarminat, suaument difús, ab el blau pur d'ultim terme, aquell cel rialler que cubrintse de sas mellors galas se despedeix del sol son dols enamorat, pensant tal vegada que l'endemà tornarà a véurel y podrà petonejarlo mil vegadas més enjoyat, més resplendent, més bell; llavors, quan poch a poch va enfosquinse la terra y apareixent en el cel tot un estol de resplandents llumenetas parpel·lejant com tendres infantons al despertar d'un somni llarguissim, però dols y reposat; quan en mitj d'aquell silenci delitós y apacible, el que'ns produheix una melangia dolsa y suau, se sent tocar el capvespre, la oració mística de la campana de la iglesia de la quieta vila o de la ermita abandonada y sola, quina silueta's destaca entre la fosquetat inmensa que tot ho invadeix, l'ànima's

reconcentra, l'ànima que poch avans estava endormiscada per la mitja llum d'un crepuscle de vaguetats indefinibles; y llavors se desperta en mitj de la fosquetat, a la brillantor de las estrellas primeras y al so vibrant de la campana qu'entona l'*Ave-Maria*, la nota última d'aquell cant mistich que resa tots els dias per las ánimas perdudas.

Ella també entona un cant d'alabansas y prega per l'amiga del cor, o pels pares perduts fa temps, o pels germans anyorats, o pels fills morts en la primavera de la vida y quan més goig feyan. Y aixis, evocant tot un passat dols y rialler, fa reneixe ab aquell silenci vesperti y en mitj d'una resignació no concebuda, la pau del cor y la tranquil·litat de l'ànima

Y ab tot aquell reculliment y aquella quietut dolsa y serena hont tan bé s'hi troba, aixeca la vista al cel, fixa, sense parpel·lejar, tal vegada pressentint qu'allà hi habita'l creador de tanta maravella, de tanta grandesa.

Y com donantli las gracias per las horas de consol alli rebudas, extasiada y també en silenci, murmura vagament:

—Qu'es agradable la soletat del capvespre en el camp!—

JAUME TERRÍ.

ELS POBRES

Un noy d'una noya se'n enamora;
la noya del noy tota s'agrada.

Ell, com ella, es pobre que ni tenen pa.

Oydá!...

Tots som en el món com la terra'ns fa.

Tan joves que son, si'n saben d'aymà!
Malgrat son desitj no'ls deixan casà.
Si avuy son pobres també ho serán demà;
y tota la vida s'haurán d'anyorà!...

No volguéu que's migrin de patí y plorà.

Oydá!...

Las cosas quan passen s'han d'aprofità.

Ara que son joves, deixeulos juntà,
deixeulos que rugin fins a reventà,
deixeulos que gosin el goig del gosà,
deixeulos que's juntin y podrán fruytá!...

Oydá!...

Qu'es trista la vida sense l'esperà!

JACOBUS SABARTÉS

LA RIALLA DELS CRANIS

Els cranis tenen un riure sarcàstich,
tenen un riure glassat, silenciós;
els cranis tenen un riure sarcàstich
que'ns persegueix als humans com un cástich
y'ns embolcalla d'un vel tenebrós.

Els cranis riuen: la boca estrafeta,
las dents mogudas, els ulls enfonzats;
els cranis riuen ab riure mofeta,
la testa buyda, la boca estrafeta,
ressechs els ossos, ressechs y badats.

Els cranis riuen quietes a la fossa,
riuen de días y riuen de nits;
el temps que passa, immutable'ls destrossa,
y'ls cranis grisos, quietes a la fossa,
guaytan irónichs passà'ls Infinitis.

Els cranis tenen un riure sarcàstich,
tenen un riure glassat, silenciós,
que'ns persegueix als humans com un cástich.
Quín riure cínich, quín riure sarcàstich,
sota las venas que viuen, té l'os!

PERE PRAT JABAL-LÍ.

TEATRES

L'ENEMICH.

En una petita vila catalana's treballadors de la terra estan excitadíssims perquè's quatre o cinch grans propietaris de la comarca han acceptat la oferta d'un jove e intel·ligent enginyer qu'ha perfeccionat unas màquines agrícoles y las posa a sa disposició pera fer una probatura. L'esforç corporal queda casi bé suprimit y'l treball se fa ab més perfecció y economia. Aixó, si s'accepta pels propietaris, portará la miseria a la encontrada, perquè la gent de la vila vivian ab penas y treballs del jornal que aquells richs propietaris se veyan obligats a pagarlos. Jornal mesquí: tant, que un any avans els treballadors havian conseguit una pesseta d'augment. Els propietaris havian tingut de tranzigir obligats per las circumstancies.

L'anunci de l'arribada de las màquines conmové al poble. Tot el primer acte de *L'Enemich* está destinat a descriure aquesta excitació. No m'entretindré a explicar las escenas: sols diré que l'acte's fa pesadíssim per la repetició d'uns mateixos conceptes ab una monotonia desesperant. «Las màquines ens portan a la miseria.» «No'ns podem pas morir de fam.» «Cal destruir las màquines.» «Es inútil, no'n treurém res.» Aixó ho diuen y repeteixen tots els personatges sense cansarsen may. Per fi la escena s'anima un xich ab l'arribada de tots els treballadors, que, armats ab martells, aixades y garrots, se proposan portar a cap l'amenassa. Sols voldrien que'l cap de colla, en Valenti, qu'avans era'l més decidit y avuy sembla desencoratjat, els ajudés en sa destructora tasca. Picat son amor propi, logran convèncer, acabantse l'acte ab una escena bastant moguda y ben sentida per l'autor. Es l'única escena verament dramática de l'obra.

El segon acte passa a casa d'un dels propietaris. Las màquines han arribat y l'enginyer, de sobre-aula, explica las sevas ventatjas. L'enginyer, ab tot y ésser un sabí, defensa molt feblement el progrés qu'ellas signifiquen, y un jove—que crech es fill d'un dels propietaris—se posa de part del poble ab arguments de peu de banch. Per altra part, els propietaris son tipos de convenció—un d'ells de verdadera parodia—y... es clar: las pobres màquines pagan els plats trencats. El poble arriba cegat y armat, exigint la retirada de las màquines. «Que sí, que no! Que no, que sí!... Donchs ja ho arreglarém nosaltres!...» Las màquines quedan fetas pols, l'enginyer s'indigna, els propietaris s'esveran, y cau el teló a la llum d'una teya qu'arboral' més exaltat de tots.

Prescindint de detalls, diré que l'obra en conjunt me produhi un efecte desastrós, social y dramàticament. Segons totes las apa-

riencias, l'enemich son las màquines. «L'home té dret al treball, y las màquines li prenen la feyna.» ¿Ha volgut demostrar aixó'l senyor Pous y Pagés? Y tracta de convèncens, ab l'aparatós final de l'obra, de que ja ha arribat l'hora de que destruïm tota mena de màquines, desde la ventadora *Tasker* al automòvil, desde la màquina *Singer* al tranvia elèctric, pera que aixís hi hagi molta feyna pera tothom, molta més feyna de la qu'entre tots podriam fer? Si tal es la tesis del senyor Pous, li diré que a mitjats del segle passat el problema de las màquines va preocupar als grans economistas y sociòlechs; aquest problema avuy ja está resolt, y está resolt en el sentit següent: «Que l'ideal pera la humanitat está en descobrir la màquina maravellosa que fassi innecessari tota mena de treball mecànic.» Aixó de que l'home té dret al treball podrà ésser tan evangèlich y catòlic com vulgui, senyor Pous, però es antinatural. L'home a lo que té dret es a viure, y com que las màquines facilitan la vida, las màquines deuen ésser sagradas.

El problema social está plantejat en un altre terreny, y'ls filosops, sociòlechs y autors dramàtics que tinguin las pretensions d'estudiarlo, venen obligats a ferho ab coneixement profund del assumpto, si no, s'exposan a fer una parodia ridícula, qu'es lo qu'ha fet el senyor Pous y Pagés.

Jo no li diria tot aixó al autor de *L'Enemich* si s'hagués limitat a escriure — las primeras escenas del drama m'ho havian fet creure aixís—un senzill drama de costums; si s'hagués limitat, per exemple, a fernes veure, per medi d'un drama ben real y ben humà, las conseqüencias fatals que pot produhir la introducció sobtada de màquines agrícoles entre pagesos ignorants que sentirán de cop una gran pertorbació en sa manera de viure. Però del títol de l'obra y de son desenrotlló se'n deduïeix que l'autor apunta més alt. Y en aquest sentit crech jo que'l autor ha escrit una gran tonteria.

Deixant de banda que dramàticament, es a dir, naturalment, el drama no resulta menys inverosímil y fals. Un exemple: ¿Hi há ningú que tingui dos dits de cervell que pugui admetre que un propietari que's veu de prompte rodejat per centenars de treballadors exaltats sense defensa possible, se mostri intranzigent y provoqui ell mateix la catàstrofe? Donchs aixó passa en el segon acte de *L'Enemich*. ¿Per qué? Perque l'autor tenia empenyo decidit en que's pulverisessin las malehidas màquines.

Tot aixó es una verdadera llàstima, perquè'l senyor Pous ha demostrat en altrás obras, especialment en una noveleta últimament publicada, que té condicions d'escriptor, qu'observa bé del natural y que sab donar color y vida a las sevas impressions.

La execució en conjunt fou ben discreta,

sense que individualment sobressurtis ningú. Qui ho feu mellor fou la Morera, y qui pitjor l'Oliver. La presentació escènica ben cuidada. La majoria dels tipus perfectament caracterisats, especialment el que feu en Borrás, qui mereix un sincer aplauso.

En el meu últim article—fa ja dos números—parlant de *El Café* d'en Moratin, vaig dir qu'en cap de las edicions per mi conegudas havia trobat alguns conceptes que digueren els actors del Circo Español. Aquests, ab molta cortesia, m'han ensenyat una edició petita en que aquells conceptes hi figuran. Consti, donchs, que'ls actors representan l'obra honorablement. Lo qual no vol dir que jo no tingui'ls meus dubtes, sobre si en Moratin va escriure o no tals conceptes. Difícil seria aclarirho. De tots modos, tinch en mon favor dos arguments. Primer, qu'en las mellors edicions no s'hi troban; y segon, qu'en quells temps se feyan sovint edicions clandestinas d'obras mestras ab molt poca conciencia y grans llibertats.

De tots modos, repeteixo que de cap manera tenia jo intenció d'ofendre als esmentats estudiosos actors.

NOTAS BIBLIOGRÁFICAS

René Arcos.—*L'ÂME ESSENTIELLE*.—Paris.—1903.

L'Âme essentielle es un interessant llibre de versos. En René Arcos, culte escriptor que conreuha la literatura francesa, si bé no'ns dona notes poètiques massa noves, segueix encertadament, sens arribar may a la pura imitació, las petjadas d'altres autors qu'han format escola. En Verhaeren y en Dierx, sobre tot, han influït (al menys aixís ens ho sembla) en la formació de la personalitat literaria de l'Arcos. D'abdós autors reb aquest la influència; d'en Verhaeren recorda devégadas la esbojarrada fantasia, la genial independència y la riquesa de sons y de colors; d'en Dierx la perfecció de la forma, el sentiment y la serenitat.

L'Âme essentielle conté cinch parts: *L'Âme nuptiale*, *L'Âme des fleurs*, *L'Âme astrale*, *L'Âme des nuits* y *L'Âme épique*. Totas son galana mostra de las excelents qualitats literarias de l'Arcos: las poesias que las forman son totas bellas, ben sentidas, ben escrites y ben rimadas. Son molt hermosas las titula-

das *Femme*, *Ses lèvres*, *Ses cheveux* (una de las que més ens agradan), *Emphase*, *Les flo-raisons du ciel*, *Dépouilles* (admirable y poè-tich procés de las transformacions que sufreix durant l'any la naturalesa), etc.

Pera donar una idea del llibre, reproduhi-rém *Mélancolie* (poesia dedicada al célebre poeta romanista Jean Moreas) no perque'n sigui la mellor, sinó perque sas curtas di-mensions la fan publicable. Vegis:

*Comme, à la fin du bal, les gentes demoiselles
Lasses de volupté, les fleurs s'en sont allées.
L'automne doux s'est assoupi avec ses ailes.
Les arbres ont pleuré de l'or par les allées.
Les pluies ont réveillé la plainte au fond des fruits;
Les pluies, dont chaque goutte est tombée comme un pleur.
Le ciel s'est imprégné d'une grande douleur.
Et les feux ont pâli dans la longueur des nuits.
Morne, la solitude erre parmi les plaines.
La route semble aller... loin... vers des amertumes.
Funèbrement gémit le spleen aux cantilènes.
C'est le novembre gris des veillées et des brumes.
Oh! tristesse du buis derrière le portrait,
Dont le soir doucement efface les traits.
Oh! tristesse attardée aux épiques fumées
Des palais écroulés en bûches consumées.
... Dans le vol des douleurs j'ai reconnu les miennes.
J'ai regardé des joues flétries, autrefois roses.
Mon rêve souleva des dalles anciennes...
Et longtemps... j'ai pleuré... dans la brume morose.*

M. A. Cantone.—*SONETTI ETERNI*.—Napoli.—1903.

I SONETTI ETERNI formano il nucleo proto-plasico di un ciclo lirico, che culmina nella Canzone: *ALL'ANIMA-ESSENZA*, pubblicata nel 1898, e di cui l'ideale epico troverà la sua esplicazione nei due poemi: *EGO E PANTA* e *LUCINOO*. Aixó escriu l'autor com petit prefaci de sos sonets.

No coneixent, donchs, nosaltres *All'Ani-ma-Essenza* y no haventse publicat encara'ls poemas *Egò e Panta* y *Lucinoo*, ens veyém privats de desentranyar l'esperit filosòfich dels disset *Sonnetti Eterni* que constituheixen el llibre d'en Cantone. No obstant, podém afirmar qu'en Cantone es un notable poeta y que'ls seus sonets son correctissims. Pera que'l lector se'n convenci, farém que'n conegui un, *Venus*. Héusel aquí:

*Se nel limpido azzurro universale
Splende un raggio florivolo, dal vago
Riso, forfalla di splendor; se l'ale
A un sogno diè la fantasia del mago
Noi traente dal nulla: se ideale
E reale è il tuo core, onde presago
Forse fu il cor che t'adorò, carnale
Poema ebro di palpiti in cui pago
E il mistero infinito:—il dolce io sento
Enigma tuo! Frema la luce al biondo
Apparire di Venere solare.
E in questo sole è il tuo folle tormento,
E in questo sole è il mio desio profondo
Cui diè il foco la terra, e il ritmo al mare.*

R. Suriñach Senties.—CROQUIS CUBANS.—
Barcelona.—1907.

OLYMPIA

(DE MAS IMPRESSIONS DE PARIS).

Tous les soirs à 8 h. 1/2.—
Attractions sensationnelles.—«Au
Japon». Mlle. H. Dutrien, «La
flèche humaine.»

De llibre potser ùnic dintre la literatura catalana pot calificar-se'l darrerament publicat per en Ramon Suriñach y Senties, *Croquis Cubans*. Y'l califiquem així ja qu'està destinat a narrar costums y escenas d'un país y d'una rassa anticalans per excel·lència. Y no obstant (y així demostra que qui té sentiment artístich pot ferlo extensiu a tot lo qu'existeix) no'ns produheixen cap mala impressió'ls quadrets de vida cubana que'ns descriu en Suriñach (sens haver estat a Cuba) perquè ha sabut identificarshi, completant la visió obtinguda per relats y referències ab la pròpia intuïció de lo desconegut, veritable element primordial indispensable pera donar calor y moviment a la reproducció artística d'un fet qualsevol, viscut o no viscut.

No causan, donchs, extranyesa aquelles trágicas o senzilles histories de negres referides en llengua catalana, ans al contrari; no sabem quin secret encis ens las fa més agradables que si las coneguessim mitjansant l'idioma castellà. Tal com las narra en Suriñach, ens fan l'efecte d'oïrlas de boca d'un amic o d'un vehi que torna de Cuba y, bon català avans de tot, ens las conta com qui no sab avenirshi, ab compassió y simpatia, però sentintse ben lluny, per l'esperit y per la educació.

Així en quant als temas dels quadrets. Si'ls considerem per llurs qualitats literàries, els *Croquis Cubans* sorprenen agradablement. En Ramon Suriñach no es encara un prosista d'empena, però sa prosa es plena d'aquell sentiment suau y delicat qu'embeleix sempre la cosa descrita, per vulgar que aquestà sigui. No sembla per ara partidari (no sabem què farà més endavant) de complicar la narració dels fets ab incidents y detalls. Sas histories, barreja delitosa quasi totes de realitat e imaginació, semblan explicades (no llegides) per un home de món, que ha vist molt y ha sentit molt; que parla ab facilitat y correcció, però que no pensa en embellir els fets relatats ab las galas espléndidas dels oradors eminents.

Així escriu en Suriñach. Si'ls fets son interessants y ell sab explicarlos, ¿qué més tem que demanarli? Si'ns sab emocionar de debò ab quadrets com *Els nãñigos*, *Serafin*, *La comparsa de La Vieja*, *El rey Congo*, *Cuquito*, *Mamerto*, etc., no usant d'altres medis que la senzillesa y naturalitat, ¿per què deuriem exigirli una prosa florida y brillant com la d'en Maupassant o d'en D'Annunzio?

GERONI ZANNÉ

La soirée de l'Olympia es un lloch de reunió dels elements del *demi-monde* a París. En aquest teatret rialler, las *cocottes* y *rastaquouères* lluheixen vestits y's passejan mirant als homes. Una barreja de sexes que s'atrauen mutuament: vetaqui tota la concurrència del teatre. La representació sols interessa als forasters, que no perden un detall de la pantomima «*Au Japon*», *grand ballet*, *musique de Louis Ganne*, qu'es un seguit d'escenas ben presentadas, ab decoracions, trajes y balls que forman un conjunt agradable. Comparsas ab vestits japonesos, dansant ab altres de diferents colors, forman una gama qu'alegra'ls ulls ab una claror viva. Els actors, ab sos rostres menuts com els dels cromos japonesos ellas, y fent unas ganyotas amplas, enarçant las cellas ells, representan ab forsa caràcter. Las ballarinas, ab ombrellas, vanos y altres objectes més o menys japonesos, dansan al compàs d'una música lleugera, fent resaltar molt el quadro.

Tota la sala, ab l'escenari comprès, té un aspecte simpàtic. Es un refugi frèvol com tota la vida parisenca. El preu d'entrada, el *promenoir*, son tres franchs. Els sillons y palcos com se comprén son caríssims. Però's veu un luxe tal esmersat en tot (trajes, decorat, *mise en scène*), que ja'l voldriam pera nosaltres en las representacions dels teatres de Barcelona.

La vetlla que vaig assistirhi'l teatre estava ple. La concurrència era variadíssima, y vaig observarhi una colecció de tipus interessants, que donarian peu a varis articles si's volgués dissecar llur personalitat.

La família forastera qu'ha vingut atreta pels *affiches* y, no fent cabal del públich, segueix ab interès el desenrotlló del variat programa.

Els norteamericans ab la clenxa netament dibuixada sobre'l cap, de cabells negres y lluhents; el rostre afeytat; trajo negre de teatre y *soirée*, ab camisa blanca en quina ampla pitrera lluhent botons de brillants. Y las

sevas mullers eclipsant a las parisencas, lluhint trajos fets pels millors modistos: Paquin, La Ferrière, Raudnitz...

Vells verts que s'escorren entre mitj de las donas dihéntlashi paraulas atrevidas, mirantlas ab sos ulls petits, que's fixan sobre las corvas esllanguidas de *cocottes* ab un desvergonyiment fastigós. Joves *snobs* qu'exhibeixen trajos correctíssims, llisos, sens una arruga, ab un énfasis y una *pose* ridículs. Sos barrets petits apuntats al cap de cabells lluhents, plens de cosmétich, tenen las formas més variadas. Sos colls, que'ls arriban a las orelles, els fan caminar enravenats. Fan broma ab las *cocottes* que se'ls escoltan ab el vano posat lleugerament als llabis prims y se'ls miran ab sos ulls temptadors y burlescas. Sas conversas son plenas de paraulas buydas, en que'ls equivochs, matisant las frases elegants carregadas d'agudesas, prenen a voltas giros altissonants y dissimulan sempre un desitj sensual que'ls consúm a tots, que'ls fa viure sempre ab una excitació falsa, robantlos en un moment horas y jorns d'existencia.

Passejant entre la gentada, vegi ben clar que la representació sols era una excusa d'aplegarse homes y donas. Més que un teatre, alló era un mercat de plahers, hont la carn s'oferia als ulls de tothóm mal amagant-se sota trajos extremats, de colors llampants, que marçan en relleu las formas provocadoras, darrers rebrots d'una rassa que's mor. Tothóm camina indecis com cercant algú per'apoyarse, per'anar tots dos del bras cap al niu d'amor. Las miradas d'ellas, sos moviments, tots sos posats y actituds no tenen altre objecte qu'excitar las passions dels homes, encéndrels en desitjos, ferlos seguir hipnotisats, sense més voluntat que la de possehirlos y rabejarse bestialment.

Els homes afemellats giravoltan a collas, mirantlas a n'ellas o enrahonanthi... de lo de sempre. Y ab sos ulls las despullan pera recordas en la nuesa de la nit en que las pòsehiren. Els desitjos s'encenen altra volta y'ls ulls d'ella insinúan lo que son cos demana estremintse de luxuria. Y si ell es vensut, una vegada més confonen sos cossos al surtir de la vetllada.

Las *cocottes* regiran per tot, cercant un home pera ellas entre'ls vells, entre'ls joves,

sigui'l que vulgui'l mascle mentres no se'n tornin solas. Volen estimar y tenen enveja de las favorescudas que, menjantse *son petit* que s'emportan, fugen rialleras, estremintse al pensar en lo que fruhirán.

Tota la sala es com un invernacle de flors malaltissas que, no podent veure'l sol perque las mata, reblincan sas tijas esllanguidas y badan sos pétals de colors pàlits, desitjosas d'un raig del mateix sol, que las farà fruhir matantlas poch á poch.

Mentres tant l'espectacle del escenari continúa. Un *monsieur* presenta un cavall ensinistrat que trevallia en una pista aérea; remena las potas al compás de la música, s'aixeca dret y saluda al públich ab el cap a una senyal del domador, que somriu sempre ab ayre de superioritat. Acabat el número, dos criats negres ab llureya vermella, calsa curta, mitjas blancas y sabatas de xarol, ab els ulls que fosforejan y ensenyant unas dents blancas al entreobir els llabis, treuhen el carró hont hi há marcat el número anterior, y posan el del que va a comensar.

La novetat es una *mademoiselle* que canta y balla diferentas dansas, aixecant ab sos brassos nusos una onada de puntas de tots colors, fent una exhibició de roba interior, acabant ab l'obligat *can-can*. Somrihent, ab gestos graciosos de gata, demana un aplaudiment, y alguns joves que mentres ballava la miravan fixament, sense perdre cap detall, aplaudeixen entusiasms, com si's fessin la competencia; mentres ella mira amorosament, ab ulls qu'amanyagan, cap els indrets ahont son els coneguts.

Els negres cambian el número, y la orquesta las emprén ab una marxa de circo eqüestre. Al seu compás surten un senyor y una senyora de *frac*, ab fuhets a las mans. Avans un *groom* que resta al fons de la escena ha escampat tamburets, cércols y altres objectes de *fer perdre* l'equilibri. El domador fa una senyal, y apareixen quatre gossos danesos magnífichs, gróssos, de cos elegant sostingut per unas potas ágils, de cap gros, ab la boca badada, ensenyant uns uyals blanchs y punxaguts y una llengua carnosa, llarga y humida; tots blanchs ab tacas negras. L'un darrera l'altre, formant una cadena, donan voltas pausadament, fins que, el compás de la

música apressantse, corren; y van baixant la velocitat, fins que s'aturen per'asseures dalt dels tamburets, ahont restan inmòvils. Saltan fustas a diverses alsadas; passen per dintre cèrcols y fan combinacions, obehint dòcilment. Y jo admiro la bellesa dels gossos blanchs ab facas negras quins collars d'acer brillan en son coll rodó, y quin picarol gros sona al bellugarse. L'un darrera l'altre, com han entrat se'n tornan, y'n surten d'altres que venen a fer lo mateix ab pocas variants. El programa's va desenrotllant a nostres ulls en un seguit d'escenas animadas qu'entusiasman al públich foraster, mentres la majoria passeja sense ferne cas.

Desd'una escala ampla me'ls miro com desfilan, sempre donant voltas. Las donas altas y primas duhen grossos capells plens de flors que m'amagan l'óval del rostre. Aguantant la qua de las faldillas, caminant poch a poch, dugas o tres plegadas, miran als homes ab sos ulls insondables que llampeguejan de desitj. Els joves forasters las miran embadalits, trobantlas bellas y extranyas, no atrevintse a dirlashi res si fa poch qu'ells arribaren a Paris. Y ellas els incitan a que s'acostin ab somriures, senyalantlos ab els ulls a las amigas y enrahonant baixet entre riallas ofegadas inútilment ab el vano devant de la boca.

Acabo de pujar la escala pera visitar el primer pis, y als dos costats trobo taulas ab copas y ampollas de *Champagne*, tamburets alts pera seure, y al darrera *dames* escotadas mostrant la carn blanca, qu'ab llum artificial pren una lluhentor apagada. Van pentinadas extremadament; acompanyan a beure al darrer parroquiá, qu'assaboreix a glops el *Champagne* de sa copa de cristall, ampla y rodona, excitantse al sentir la frescor dels terrossos de glas que nedan dintre la copa. Enrahonan tots dos com bons amichs. Al parroquiá, mirantse a n'ella escotada, enseyant sols una mica de son cos per demostrar com es lo que s'amaga, li sembla véurela nua bevent ab ell; els glops de *Champagne* gelat li semblan besos dolços, frescos, qu'ella li fa acostantshi, fregantli son rostre, fentli pessigollas ab sos cabells rossos.

Peró tot aixó no passa d'ilusió, y té de

deixar son lloch a un altre parroquiá quan demanan una copa de *Champagne*; y se'n va, veyent com el nou vingut se la mira fixament a n'ella entre glopada y glopada del *Champagne* de la copa de cristall ampla y rodona, ahont els terrossos de glas nedan.

La estona aquella, o mellor, la copa, li ha costat tres franchs. Es una mica car, però es la tarifa. Y si dona una pessa de cinch franchs no li tornarán pas el cambi. La *dame* s'ho quedarà com una finesa, fentli un somriure ab aquells llabis que beuran una copa ab l'altre parroquiá.

El clonw *Little-Tich*, ab sas sabatas de fusta, llargas y planas, ha caminat de mil maneras, cayent entre las riallas del públich, aixecantse rigit com si fos d'una pessa. Ha llensat un barret petitó, qu'ha fugit rodolant mentres se sentia una trompa d'automóvil. Ballava ab un maniqui, escarnint la *pose* dels salons, y ha acabat per revolcar-se ab ella per terra, en posicions indiscriptibles que feyan ressonar rialladas y xiscles per la sala. Una *cocotte* grossa que repenjada al bras d'un jove tinch al meu costat, diu tot rihent, ennuagantse: *O comme c'est chic*. Y's recargola en sa passió de riure, sentlo seguir a n'ell, que somriu pera complàurela.

Després en *Little*, fugint del gos que l'empaytava, s'ha agafat a una corda que penjava de dalt del escenari, y ha desaparegut com volant, ab el gos agafat ab las dents al seu frach ridicul. Y novament surt a escena per'acallar els aplaudiments del públich, que comensa a interessarse per l'espectacle. Ne fa de novas per'acontentarlos, y las riallas y *bravos* segueixen, fins que l'home no pot més.

Un darrera l'altre han anat passant tots els números del programa, y'ls negres han surtit a retirar el cartró del número anterior y posar el del darrer, el *clou*, el *succès du jour*: «*La flèche humaine*», *mademoiselle Hélène Dutrien*, qui ab bicicleta té de fer un salt de quinze metres, segons diuen els *affiches* que per tot Paris se veuen. El *Looping the loop* era massa vell pera Paris, que viu sempre d'actualitats y's cansa de tot. Sols mancava trobar un exercici més perillós a la vista, y'l *Looping* era mort. Y si'l que's presta a fer d'héroce es una *mademoiselle*, encara mellor;

sols falta ensopegar un titol sugestiu qu'atre-
gui a tothom prometent un espectacle esgar-
rifós, y està tot fet.

Comensavan els preparatius. Baixavan
d'aprop del sostre, ahont estava lligada, una
pista de fusta inclinada, fent una baixada
molt ràpida; arreglaren al escenari, lloch
final del experiment, un pilot de matalassos
y alfombras; posaren una malla per si queya;
guarniren rengles de bombetas elèctriques
pera illuminar el trajecte; pujaren homes a
la pista, arrapantse en cordas, y baixaren
deixantse relliscar, picant ab el peu pera
probar si era prou segur.

Els que seyan en sillons a platea tingue-
red d'aixecarse y posarse als costats. Tothom
callava com si tingués d'apareixe una gran
cosa sobtadament.

Un *monsieur* desde dalt del pilot format al
escenari, com si's trobés dalt d'una monta-
nya, enrahonà al públich, pregà que's guar-
dés silenci y consideracions a la *mademoi-
selle*; feu la propaganda del experiment, enu-
merant las probabilitats que hi havia de
trencarse la crisma; y acabà tenint l'honor
de presentar a la distingida concurrencia a
mademoiselle Hélène Dutrien que saludava
ab lleugeras inclinacions de cap. Quan s'ha-
gué tret l'abric de seda que portava, pujà
per la pista fent a peu el camí que devia tor-
nar a recorre volant en bicicleta.

A dalt, sobre una petita plataforma ahont
era la bicicleta, hi muntà, fent probas per si
estava ben dreta. Agafant la forquilla de la
roda devantera, tornantse a assegurar y pre-
guntant als de baix si tot estava prompte, en
mitj d'un silenci absolut, mentres tothom es-
perava tremolant veure una desgracia, tot
d'un plegat, com una bala, baixà vertiginosa-
ment, feu un salt y caygué per terra al esce-

nari. La bicicleta anà a parar lluny d'ella,
que rodolà brutalment arrossegada per la
velocitat que duya. Dos o tres senyors l'aixe-
caren posantli sobre las espatllas l'abric de
seda, mentres ella solemnement pujava dalt
del pilot de matalassos pera saludar al pù-
blich que, delirant, aplaudia, cridava, salu-
dava ab els mocadors, y feya una ovació
grandiosa entusiasmat, fora de si, mitj boig.

Y jo me'n vaig anar, somrihent devant de
tanta inconsciencia. Surtia apretat entre mitj
de joves, *cocottes* y *rastaguères*. M'empe-
nyian olegantme en aquella onada de carn
que s'agitava; sentia riallas, paraulas ar-
dents; molts se'n anavan a estimarse; molts
cercavan a algú pera no tornarsen solas, y'ls
homes escorcollavan per si'n veyan alguna
que fos desitjable.

Flayrava perfums suaus y penetrants; ohia
conversas d'amor y de desitj, riallas burle-
tas, y tota aquella onada de carn m'apre-
tava, arrossegantme cap a la porta. A fora,
fugint de miradas de *cocottes*, d'homes sen-
suals, de tot, ab el recort d'aquelles impres-
sions, somrihent de lo qu'havia vist, esce-
nas, tipos, espectacles... me'n anava cap a
dormir.

Y en els grans *boulevards*, plens de la gen-
tada que surtia dels teatres y qu'omplia cer-
veseries y *trottoirs*, vaig acabar de conven-
cem da que tota aquella rassa se'n anava a
rodar, corcada y podrida. Pressentia que
unas novas corrents baixadas del Nort arram-
bavan aquellas corrents de decadencia; y en
son lloch el sol ple de vida escalfava la terra
feconda, que rebrotava ufanosa, llensant
fora de son si lo que tant temps hi restà
amagat.

OCTAVI PELL Y CUFFÍ

TEMPESTA

Núvols espessos van tapant la lluna
deixant la terra espantadissa y fosca;
llampechs qu'esclatan ab claror diurna,
seguits de trons, fan tremolar la terra.

L'aygua descalsa las molsudas rocas
de rius, rieras, caminals y timbas,
y'l vent, que xiscla com la serp calenta,
desfulla'ls arbres y llurs socas gronxa.

El riu de-vora y per las hortes corre
semblant la mar que de son lloch s'allunyi

y ab grans gambadas per las llars s'endinza
fins a las cambras dels humils pagesos

Dalt d'una ermita la campana sona
que má innocent fa brandar, sens sebre
que més perilla sa existencia qu'altres
que dintre'l poble la campana escoltan.

Y mentres l'aygua va inundant planuras
y'l vent despulla las darreras brancas,
ocult el poble, fins llavors incrédul,
sota la imatge d'un Sant Cristo resa.

JOAN MERCADER Y VIVES

EN TIÓ

V

En aquells dies que seguien, malgrat sos dolors, na Maria tingué de pensar en la casa. La cosa, li havian dit, anava llarga, trigaria temps en Tió a fer jornals y a dúrloshi; y ella no tingué més remey qu'oferirse a fer feynas per las casas, tals com esterrear setmanalment, o escombrar a diari y netejar els vidres y persianas. Poca cosa'n tregué dels seus serveys; a las casas dels richs els feyan las minyonas, y a las dels pobres ells mateixos, o tan de tart en tart els hi encomanavan, que la cosa's prometia magra.

Un dia, travessant un carrer ab la galleda y la escombra a las mans, va trobar al jove palít que se li atansá y li digué:

—Demanéu ajuda, Maria.—

Y ella va caure en lo que no havia pensat, avesada com estava a sa vida pobra però casulana, aislada de tothóm, protegida per aquella mena de providència de mans de gegant y ulls de criatura, nomenada Tió. Va caure en qu'efectivament hi havia gent al seu voltant a la que podia estendre las mans, a la que podia suplicar, que podria ajudarla, que'l podria ajudar a n'ell...

Y la mateixa nit va anar a trobar al secretari d'una societat de resistencia que'ls obrers tenian feta, y va exposar el seu desitj d'ésser apoyada, confosament, ab incoherencia, ab paraulas y frases que no s'acabavan, sense preposicions ni articles... Y va ésser rebutjada. Els obrers no hi podian fer res; se tractava d'un cas individual que res tenia que veure ab el treball. Ja hi havian pensat, avans qu'ella ho demanés, en un acte col·lectiu que fes pressió, senzillament pressió; no's podia fer més... però s'havia desistit tenint en compte que precisament en Tió no hi estava gayre bé ab la societat, semblava que'n fugia d'ella, no's feya ab els companys als qui semblava despreciar, y recordavan que certa vegada fins s'havia arribat a posar del cantó dels esquiroles. Altrament, no's podia comprometre tot un poble per un home.

Y na Maria se'n aná a trucar a casa dels richs. Las portas dels més franchs no s'arribaren a obrir; altres li feren pas pera manifestarli en sent a dintre'l bé que li volian a n'ella, y ferli avinent el sentiment de no poder fer res, malgrat llurs desitjos, per l'home qu'havia pregonat la seva mort pels carrers de la vila.

Y na Maria se'n torná a sa casa.

Passaren dugassetmanas, y se'n dugueren a n'en Tió carretera amunt. La poca gent del poble que's feya ab na Maria s'aná allunyant d'ella. Sols el baster vehi, que treballava al carrer, ara mullant el cuyro, ara rebotentlo sobre una taula, ara cusintlo ab sas agullas llargas, bo y amparant el sol que li dava cada dia'l Deu-vos-guart allá a las nou y no'l deixava fins qu'era post, sols ell al passar na Maria li dirigia un somris d'amistat, y un saludo que a voltas prenia peu y esdevenia conversa.

De tant en tant na Maria, tot lo sovint que li permetian els seus curts cabals, o a voltas ab els diners jequits pel baster, prenia la tartana del ordinari y se'n anava a véurel a n'ell. Llavoras si algú la demanava pera encomanarli feyna; no faltava vehina que digués ab to profund, pera comensar una conversa que prenia un cayent misteriós a cau d'orella:

—Es a veure al seu home, que'l té a presir!—

(Seguirá).

Pharis
Viles

NOVAS

En la reunió general ordinaria del Cos d'Adjunts darrerament celebrada, fou acordat facultar amplament al Consistori en la mateixa elegit pera 1904, pera que prosseguís las gestions encaminadas a obtenir del Ajuntament d'aquesta ciutat, protector dels Jochs Florals, local adequat pera instal·larhi l'arxiu de dita institució y custodiarhi'ls autògrafs de celebritats literarias que's guardan actualment en condicions poch a propòsit per assegurar sa conservació. També fou acordat encomanar al Consistori la confecció d'un tapis decoratiu, seguint la serie ja comensada, pera honrar la memoria dels mes-

tres en gay saber difunts, indicantse pera aquest honor al eximi poeta mossèn Jacinto Verdaguer.

El Consistori, en la primera reunió que ha celebrat, deliberà sobre aquests acorts, havent resolt donar immediat compliment a lo relatiu a la instal·lació convenient del arxiu dels Jochs Florals. S'indica un local ab baixos de Casa la Ciutat, o bé un departament del Museu del Parch, adornat ab alguns objectes pertanyents a dita institució literaria. Com d'obtenirse lo que's proposa'l Consistori, se demanaria als autors dramàtics, poetes y prosistas de la terra, que cedissin els originals de sas obras publicades pera custodiarlos ab els demés que's posseheixen, y d'aquesta manera reunir una colecció d'autògrafs que, ab el temps, tindria un interès indubtable, salvantse també aixís molts manuscrits que corren perill de perdres per falta de lloch ahont arxivarse ab las degudas condicions.

Al «Aplech Catalanista» se celebrà'l passat dissapte la vetllada inaugural del present curs, essent aquest acte'l primer qu'ha presidit el doctor Martí y Julià, nou president de la *Unió Catalanista*, circumstancia que feu qu'assistís a la festa una concurrencia extraordinaria.

El secretari senyor Poch, en sa memoria, dedicà un sentit recort als catalanistas morts durant l'anyada darrera. Parlaren després el president del «Aplech» senyor Serrat; l'obrer senyor Bonhome, el senyor Roig y Pruna, el senyor Roca, y finalment el senyor Martí y Julià, qui afirmà que sense la regeneració individual no pot assolirse la vera renaixensa d'un poble, pera la qual calen la propaganda interior y la educació continuada. Insistí en fer veure la necessitat de que sostingui sempre la *Unió* son esperit nacionalista, sense perjudici de las altrás manifestacions individuals y accidentals. Recomanà la germanor entre tots els organismes adictes a la *Unió*, pera contribuir aixís, cadascú ab son propi caràcter, a que la tasca patriòtica sia sòlida.

Tots els oradors foren aplaudidíssims en sos notables parlaments, que sentim no poder extractar per falta d'espai.

Al acte hi assistiren nombrosíssimes representacions d'entitats catalanistas, abundant també las adhesions de las que no pogueren enviarhi representant.

En *Lacandro* se'ns ha revelat autor publicant a *La Publicidad* una autonovela grollera y ridícula, perquè'ls recursos son puerils y es burda la trama; però en certs moments (ho reconeixem) l'estil del narrador arriba a assolir alturas épicas portat en alas d'aquest vocabulari: *sabandija*, *renacuajo*, *pacilga*, etc.

Tot això pera provar qu'ell es una persona decente, un hombre de honor. Sinó que (ara

vegin) li passa'l cas excepcional d'haver de fingir que no té honor precisament perquè'n té... y d'haver de fingir unas cartas que no semblin fingidas... y de...

Peró ¿qui l'empeny a n'aquest home que tant rodola?

No s'hi amohinin, y bàstilshi saber que com a persona decente en *Lacandro* s'ha vist apurat.

Li ha semblat que's trobava al principi del fin.

No trigarem gayre a sentir que'ls que li deyan viva! li diuen vòltal!

Y es clar que aquests no seràn pas *La Campana*, *La Esquilla* o *El Liberal*, perquè tindran tanta feyna com ell a amaynar velas.

Els unitaris celebraren diumenge la colocació de la primera pedra de *La Casa del Pueblo* (aixís en castellà), assistinthi també en Vallés y Ribot.

Res diriam d'aquex acte, nobilíssim com el que més, democràtic com el que més, si els seus directors fossin també com el que més homes de bona fe. Però essent molts d'ells qui son, seguintlos tanta aixàm de plebs que fins d'aixó'n diu democratas, ¿no es veritat que fa l'efecte d'una gran fira de bestiar, d'un gran remat d'ovellas a las que quatre llops disfressats de pastor duhen a vendre?

No parlem precisament per en Vallés. Aquest a pastor no hi arriba, y per lo que's veu, las ovellas del gran remat ja no'l respectan ni com a rabadà. Vegis, si no, lo que'n deya *La Veu de Catalunya* al ressenyar la festa, en els següents paragrafs titulats *L'ànima en pena*:

L'ex-quefe dels federals, senyor Vallés y Ribot, l'home que algún temps havia obtingut popularitat, ¡quán llarga y trista no degué trobar la tarda d'ahir! Sol y vern vagava per la montanya del Coll, pujant y baixant per aquells corriolets animats per centenars de curiosos y per estols de masses obreres que corrian esbojarradas a darrera dels seus ídols de fanch, sense que a n'ell, al qui hauria pogut ser, si hagués tingut enteniment el representant de las doctrinas democràticas d'en Pi, ningú li dignés rés, ni hi detingués tan sols la seva mirada... Era ben bé un'ànima en pena, en Vallés y Ribot, que no sabia que fer, ni com organitzar un grupet ab el que pogués passejarse pera semblar qu'elli també representava alguna cosa. ¡Pobre Vallés!

Apuradas todas las tentativas de revestir a la seva persona d'aureola de popularitat y dominat del més gran aburrimient, va entrar al restaurant de la Casa del Coll y passant els mateixos apuros en la part del café y taberna, va arreconarse en un extrém del menjador, ahont va trobar algunas personas que sense més idea que anar per allí a matar la estona, li fessin la caritat de donarli conversa. ¡Pobre Vallés!

Y això que'l pobre Vallés en la mateixa festa havia fet mèrits encensant a n'en Lerroux en altissonant discurs, dihent que la fundació de la Casa del Poble es com la fun-

dació de la Iglesia Católica per Sant Pere, y qu'en Lerroux es en *Pere* de la República.

A la cuenta ell, en Vallés ni a *Pere* arriba. Es l'escolà d'en *Pere*; es en *Peret*.

Y'ls que se'n adonan, veyentlo tan sol, lo més que fan es dir: «Peleulo al pobre *Peret*!»
R. I. P.

Per fi, després d'una pila de sigles de partir aquesta desgraciada Espanya governs dolents, impossibles, ilògichs, el govern actual acaba de realisar un acte de lògica tan gran, com ho seria, per exemple, el de reconeix l'autonomia de Catalunya.

Ens referim a la elecció d'en Romero pera president del Congrés. ¿Qui, si no ell, era'l més indicat? ¿Qui hi ha que sia més coneixedor, que tingui més domini del *parlamentarisme* espanyol?

Nosaltres aplaudim de cor, ja ho hem dit; casi tan de cor com si s'tractés de l'autonomia de nostra terra, donchs si aixó fos diriam lo mateix qu'ara dihém, aixó es: «El Congrés pera'ls Romeros; Catalunya pera'ls catalans!» Lo qual vol dir «*dascú a casa seva*.»

A la societat «Catalunya Federal» continuán celebrantse tots els dijous conferencias de caràcter autonomista a càrrech de distingidas personalitats del Federalisme y del Catalanisme.

Las conferencias donadas els dijous de las tres darreras setmanas han anat a càrrech respectivament dels senyors Narcís Fuster, Eduart Vidal y Felip Soler, que desenrotllaren importants temas essent aplaudits com se mereixian en justicia.

Molt concorregut se vegé'l concert que la societat coral «Catalunya Nova» va donar la nit del diumenge en obsequi als seus socis protectors. El programa fou una selecció de las bonas cançons populars que «Catalunya Nova» té en son repertori, las quals foren executadas totas ab carinyo y acert baix la direcció del mestre Carbonell, haventsen de repetir varias per'acallar els aplausos dels concurrents. Entre las pessas repetidas recordém *El Testament d'Ameli*, *Plor y Entèrro*, d'en Morera, cantadas ab gust y sentiment per la senyoreta Coll; *La farigola*, d'en Borrás de Palau, cantada també per la senyoreta Coll; y *Els Segadors*.

La vetllada fou agradabilissima, sortintne molt satisfeta la concurrència.

Sembla que, tant mateix, demà passat dissapte comensará a publicarse en aquesta ciutat un setmanari titulat *La Tralla*, que

ve disposat a petar fort y a cantarlas claras. Ens sembla que'ns agradará.

Publicacions rebudas:

Metodo Colarossi per l'insegnamento della lingua italiana agli stranieri. Forma un volum de prop de 200 planas, en el que's troban moltes facilitats per'aprendre a parlar, llegir y escriure l'italiá individuus de qualsevol pais, sense necessitat de coneixe sa llengua. En ell la lectura s'ensenya per imitació en capítul especial, ahont s'hi troban aplegadas las dificultats ortològicas. Pera la conversació també's troban en secció especial, aplicadas prácticament, las reglas de gramática. Conté ademés el volum exemples de cartas familiars y comercials, un resúm històrich de la literatura italiana y varis datos sobre la industria, comers y monuments d'Italla.

Hem rebut exemplars d'una segona edició del follet anonim que sobre'l drama *La festa del blat* fou repartit fa algunas setmanas per la secció de critica teatral del «Centre Fraternal de Cultura». L'autor o autors d'aquest follet han modificat un xich la critica que feyan de dita obra, afeginthi un preàmbul pera remarcar las bonas intencions en que s'inspiraren y s'inspiran. De totas maneras, ni la critica actual ens convens (com no convencé l'anterior al nostre critich teatral), ni trobém encertat el procediment que'l «Centre Fraternal de Cultura» emplea pera *fer art*. Cert qu'en el pecat hi trobá la penitencia, donchs quedá més enaltit l'autor a qui's pretenia rebaixar, com no podia succehir d'altra manera essent tan migrat el procediment. Creyém sincerament que'ls que de bona fe estiman l'art y trevallen pera sa evolució, per poch que valguin, no's mostren may sectaris o apassionats: qu'aixó demostraren ésser els dits senyors, segons nostre imparcial modo de veure.

Terras cuytas d'en Lambert Escaler. Cartell anunciador de dit article, dibuixat per A. Utrillo.

Capella Catalana. Ens ha sigut enviat un exemplar del estatuts d'aquesta novella entitat musical catalana.

El carro del vi, saynet en un acte, original del reputat escriptor en Ramón Ramón y Vidales, estrenat ab molt éxit, com saben nostres lectors, al Teatre Catalá (Romea) la nit d'inauguració de la present temporada.

Els fabricants del paper de fumar «Clac» ens han enviat una serie de targetas postals que acaban de posar en circulació y en las que hi há varias vistas del port de Barcelona durant la visita de la esquadra anglesa.